

ŞINASI'NİN ESERLERİ VE ESERLERİNİN ÇEŞİTLİ BASIMLARI

Nejdet SANÇAR

Tanzimat çağı edebiyatçıları arasında mühim bir mevkii olan **Şinasi**, o topluluğun en az eser veren yazarlarındanıdır. Tanzimat ediplerinden **Namık Kemal**, **Abdülhak Hâmid vâ Ziya Paşa**'daki edebî nevi çeşitliliği **Şinasi**'de görülmez. O, kalemini en çok nazım sahasında kullanmıştır. Bir tek piyesi ile atasözleri toplaması da eserleri arasında dır.

Şinasi'nin en büyük çalışması gazetecilik alanındadır. İlk olarak 1860 da **Agâh Efendi** ile birlikte **Tercüman-ı Ahval**'i, daha sonra tek başına **Tasvir-i Efkâr**'ı çıkarmıştır. **Tasvir-i Efkâr**'da yayınladığı makalelerden bir kısmı, sonradan **Ebüzziya Tevfik Bey** tarafından iki ayrı ciltte toplanmıştır.

Şinasi'nin eserlerinden **Müntahabat-ı Eş'ar**, **Tercüme-i Manzume** ve **Durub-i Emsal-i Osmaniye** kendi tarafından yayınlanmıştır. **Müntahabat-ı Tasvir-i Efkâr** umumî adı altında **Ebüzziya Tevfik** tarafından yayınlanan iki cilt ise, ölümünden sonraki yılların kitaplarıdır.

Bu bibliyografyayı hazırlarken, **Şinasi**'nin sayısı az olan eserlerinin bütün basımlarını görmem mümkün olmadı. Ayrıca, **Reşid Paşa** için yazdığı dört kasidenin hususî bir basımının iç ve dış kapaklardan mahrum bir nushası, bu kitabın da künyesini tam olarak tespit edememek neticesini verdi.

Bu serinin evvelki yazılarında, yazarların eserleri, konularına göre sınıflara ayrılarak sıralanmışlardı. **Şinasi**'nin eserlerinin sayıca az oluşu sebebiyle böyle bir sınıflandırma yapmadım.

Müntahabat-ı Eş'ar

Şinasi'nin, başta meşhur «Münacat» ı olmak üzere **Reşid Paşa** için yazılmış kasideleri, gazelleri, manzum hikâyeleri, sade Türkçe ile yazılmış manzumeleri, beyitleri, mısraları ve birkaç küçük parçasının Fransızca tercümelerini içine alan bu kitap bir çok defalar basılmıştır.

Birinci Basım : 15 sefer 1279 (= M. 1862) tarihinde İstanbul'da Tasvir-i Efkâr gazetesinde yapılmış olduğu bilinen ilk basımı görüp künyesini tespit edemedim.

İkinci Basım : 1287 şabanında (= 1870) İstanbul'da Tasvir-i Efkâr Matbaası'nda yapılan ikinci basım 18 X 12,5 boyunda 88 sayfadır. İçindeki kayda göre düzeltilmiş ve ilâveli bir basımdır.

Üçüncü Basım : 1289 muharreminde (= M. 1872) İstanbul'da Matbaa-i Amire'de yapılan üçüncü basım 16 X 10,5 boyunda 63 sayfadır. Kitabın ilk sayfasında: «Şinasi Efendi merhumun müntahabat-ı eşâ- rından olup mukaddema tab olunan nushanın aynıdır» kaydı vardır. Bu kayda göre, Şinasi'nin ölümünden bir yıl sonra yapılan bu basımın 1287 basımının aynı olması lâzım ise de, gerçekte iki basım arasında birtakım farklar vardır (*)

Dördüncü Basım : 1303 (= 1885/86) tarihinde İstanbul'da Matbaa-i Ebuzziya'da yapılan dördüncü basım 15 X 10 boyunda 116 sayfadır. Kütüphane-i Ebuzziya serisinin 15 — 16. kitabı olan bu basım, Şinasi'nin Fransızcadan nazmen yaptığı tercümelemler de ilâve olunmuş ve bu sebepten esere «Divan-ı Şinasi» adı verilmiştir.

Bu lûtfu etmelidir fikr ü şükr ü zikr insan
beyti, Nef'nin bir kasidesine Şinasi'nin naziresi (Sf. 24 — 25), Sami'nin bir gazeli ile İzzet Molla'nın ve Şinasi'nin buna nazireleri (Sf. 23 — 33), bazı küçük parçalar ve Fransızcadan çevrilmiş beyitler (Sf. 86 — 87) üçüncü basıma alınmamıştır.

(*) Bu farkları 3 bölümde toplamak mümkündür :

- Farkın bir kısmı tertip değişiklikleridir. Üçüncü basımda manzumelerin bir kısmının yerleri ikinci basımından farklıdır. Meselâ; ikinci basımda önce gazeller, sonra tarihler alınmışken, üçüncü basımda bu sıra bozulmuştur.
- Diğer bir fark, ikinci basımdaki bazı kayıtların üçüncü basımda kısmen değiştirilmiş olmasıdır. Meselâ; Reşid Paşa için yazılmış kasidelerden birincisinin başlığı 1287 basımında: «Esbak sadriazam merhum Reşid Paşa için» (Sf. 7) olduğu halde, diğerinde bu kayıt kaldırılmış ve dört kasideye ait olmak üzere: «Sadri esbak merhum Reşid Paşa hazretlerinin sitayişini mutazammın kasaid-i erbaa» cümlesi konmuştur (Sf. 6.)
- Nihayet son bir fark, ikinci basımda bulunan bazı manzumelerin üçüncü basıma alınmamış olmasıdır. Meselâ, 1287 basımının başında bulunan: Değil mi Tanrının ihsanı akl ü kalb ü lisan

Eserin ilk 90 sayfası «Müntahabat-ı Eş'ar», geri kalan bölümü «Tercüme-i Manzume» dir. İki kitabın arası boş bir yaprakla ayrılmış ve «Tercüme-i Manzume» ayrı bir içkapakla basılmış olduğundan, bu basım, her iki eserin de yeni bir basımı durumundadır.

1945 Basımı : Eserin yeni harfli basımı 1945 yılında Ankara'da Ahmet Sait Matbaası'nda yapılmıştır. Bu basım Akba'nın «Türk Muharirleri Serisi» nin II inci kitabıdır ve Mualla Anıl tarafından tertip edilmiştir. 20 X 13 boyunda 76 sayfa olan eserin başında «Şinasi'nin Hayatı» başlıklı dört sayfalık bir bölüm vardır. Manzumeler 5 — 60. sayfalardadır. Son 16 sayfalık bölüm sözlüktür.

Tercüme-i Manzume

Şinasi'nin, Fransız şairlerinden Racine, Lamartine, Lafontaine, Gilbert ve Fénelon'dan nazmen yaptığı tercümelere meydana gelmiş bir eserdir.

Birinci Basım : İkinci basımdaki kayda göre 1859 da yapılmış olan birinci basımı görüp künyesini tespit edemedim.

İkinci Basım : 1287 ramazanında (= M. 1870) İstanbul'da Tasvir-i Efkâr Matbaası'nda yapılan ikinci basım, 20 X 13 boyunda 28 sayfadır. Ancak kitabın bir sayfasına Fransızca metinler ve karşı sayfalarına da tercümeleri konduğu ve her iki sayfaya da aynı rakam yazıldığı için, kitap 14 sayfa olarak gözükmektedir.

Üçüncü Basım : 1303 (= M. 1885/86) tarihinde İstanbul'da Matbaa-i Ebüzziya'da yapılmış olan üçüncü basım, yukarıda bahsedilen «Divan-ı Şinasi» nin ikinci bölümüdür. Eserin 93 - 116. sayfalarında bulunmaktadır.

Kasideler

Şinasi'nin, Mustafa Reşid Paşa için yazdığı dört kasidenin bir araya getirilmesiyle meydana gelen bu eserin gördüğüm tek nushasının dış ve iç kapakları bulunmadığı için, şairin, kitaba verdiği adın ne olduğunu tesbit edemedim.

Gördüğüm bu nushada tarih, yer ve matbaa kayıtları yoktur. Birinci sayfadaki : «Sadr-ı asbak merhum Reşid Paşa Hazretlerinin sayışını mutazammın bazı kasaid-i âcizanemdir.» kaydı ve cümleleri altında «Şinasi» adı bulunduğundan, eserin, şairi tarafından bastırıldığı anlaşılıyor.

Eser, 20 X 13 boyunda 15 sayfadır. (**)

Müntahabat-ı Tasvir-i Efkâr

Müntahabat-ı Tasvir-i Efkâr, **Ebüzziya Tevfik Bey** tarafından Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayınlanmış yazılardan derlenmek suretiyle meydana getirilmiş bir antolojidir. Siyasiyat, mübahasat ve mütenevviat diye üç bölüm üzerine tertiplenen antoloji, beş kitaptır. Bunlardan ikisi **Şinasi'**ye aittir ki **Ebüzziya Tevfik Bey** tarafından bu ciltlere Matbaa-ı Ebüzziya'da yapılmış olan bu basım 15 X 10,5 boyunda 64

Mes'ele-i Mebhusetün Anha

1864 yılında Ruzname ve Tasvir-i Efkâr gazeteleri arasında çıkan ve sonunda bir dil meselesi halini alan meşhur tartışma sırasında, **Şinasi'**nin yazdığı yazılardan meydana gelmiş olan bir cilttir.

Eser, 1303 (= M. 1885/86) tarihinde İstanbul'da Matbaa-ı Ebüzziya'da basılmıştır. 15 X 10,5 boyunda 104 sayfadır. Kitaphane-i Ebüzziya serisinin 23 — 24. kitabıdır.

Edebiyat

Edebiyat adı verilmiş olmakla beraber, çeşitli konulara ait makalelerden meydana gelen bu cilt, üç kere basılmıştır.

İlk iki basımı göremedim.

Üçüncü Basım: 1311 (= M. 1893/94) tarihinde İstanbul'da «Mes'le-i Mebhusetün Anha» ve «Edebiyat» adları verilmiştir. sayfadır. Eserin Üçüncü sayfasında **Şinasi'**nin küçük bir resmi ve resmin altında «vefatı 17 Eylül 1871» tarihi bulunmaktadır.

(**) Eserde kasidelerin sıralanışında ne alfabetik, ne de kronolojik bir sıra gözetilmemiştir. İlk olarak:

Asafa aklına dîbestedir akl-ı fa'al

ikinci olarak :

Gelelim zat-ı Reşid'in şerefi mebhasine

üçüncü olarak:

Dilin iradesini başta akl eder tedbir

sonuncu olarak :

Barekâllah zehi sadr-ı Reşid-i devran

mısraları ile başlayan kasideleri alınmıştır. Bu dört kasidenin yazılış tarihleri, manzumelerinin üzerinde sırası ile 1272, 1274, 1273 ve 1265 dir.

Durub-i Emsal-i Osmaniyye

Şinasi'nin tabiri ile «kaba tabirâtı» ihtiva etmiyen atasözlerinden meydana gelmiş bir eserdir. Ayrıca, Türk atasözlerine benzer mânadaki Arapça, Frasça ve Fransızca atasözleri de tespit edilmiş ve bunların asılları Türkçeleriyle birlikte Türkçe karşılıklarının altına ilâve olunmuştur.

Birinci Basım : 1280 muharreminde (= M. 1863) İstanbul'da Tasvir-i Efkâr gazetesinde yapılmıştır.

İkinci Basım : 1287 cemaziyelâhırasında (= M. 1870) İstanbul'da Tasvir-i Efkâr Matbaası'nda yapılan ikinci basım düzeltmeli ve ilâveli olup 18X12 boyunda 329+[2] sayfadır. Eser, Şinasi'nin atasözleri hakkında bir önsözünü ihtiva etmektedir.

Üçüncü Basım : 1302 şevvalinde (= M. 1885) İstanbul'da Matbaa-i Ebüzzıya'da yapılan üçüncü basım, 19 X 12 boyunda 510 sayfadır. Bu basım Ebüzzıya Tevfik tarafından hazırlanmış ve Şinasi'ninkine yakın sayıda atasözü de kendisi tarafından esere ilâve olunmuştur. Yani üçüncü basım Şinasi ile Ebüzzıya'nın müşterek eseri halindedir. Ve bu sebepten de iç ve dış kapaklara Şinasi ile birlikte Ebüzzıya adı da konmuştur. Yalnız Ebüzzıya'nın topladıkları hususî bir işaretle belirtilmek suretiyle Şinasi'ninkinden ayrılmıştır.

4000 atasözünü ihtiva eden bu basımın başında Ebüzzıya'nın ve Şinasi'nin önsözleri bulunmaktadır.

Şair Evlenmesi

Şair Evlenmesi, 1860 yılında Tercüman-ı Ahval'de tefrika edildikten sonra aynı yıl aynı gazetenin basımevinde basılmıştır. Bu ilk basımı bulmak mümkün olmadı.

1940 Basımı : Mustafa Nihat Özön tarafından hazırlanıp Remzi Kitabevi'nin yayınladığı bu ilk yeni harfli basım 19 X 12,5 boyunda 72 sayfadır.

Eserin başında hazırlayıcı tarafından yazılmış «Şinasi'nin Hayatı» (Sf. 5 — 27), «Şair Evlenmesi Piyesine Kadar Tiyatro» (Sf. 28 — 37) ve «Eser» (Sf. 38 — 44) başlıklı bölümler bulunmaktadır. Ayrıca «Şinasi'nin basılmış eserleriyle hakkındaki etütler de gösterilmiştir. Piyes, 47 — 72. sayfalardadır.

Şinasi'nin karakalem bir resmini de ihtiva eden eser, Remzi Kitabevinin Edebiyat Kütüphanesi Serisi'nin birinci kitabıdır.

1940 basımı İstanbul'da Kenan Basımevi'nde yapılmıştır.

1943 Basımı : İstanbul'da Kenan Matbaası'nda yapılan yeni harfli ikinci basım her bakımdan 1940 basımının aynıdır.